

Χώρας αειχώρος

ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΤΟΜΟΣ 1
VOLUME 1

ΤΕΥΧΟΣ 1
ISSUE 1

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2002
NOVEMBER 2002

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ - Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

ΚΟΚΚΩΣΗΣ ΧΑΡΗΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΓΟΥΣΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ ΗΛΙΑΣ

ΠΕΤΡΑΚΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

ΠΑΠΠΙΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ

ΔΕΦΝΕΡ ΑΛΕΞΗΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Αραβαντινός Αθανάσιος	- ΕΜΠ
Ανδρικόπουλος Ανδρέας	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Βασενχόβεν Λουδοβίκος	- ΕΜΠ
Γιαννακούρου Τζίνα	- ΥΠΕΧΩΔΕ
Γιαννιάς Δημήτρης	- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Δελλαδέτσιμας Παύλος	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Δεμαθάς Ζαχαρίας	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Ιωαννίδης Γιάννης	- Tufts University, USA
Καλογήρου Νίκος	- ΑΠΘ
Καρύδης Δημήτρης	- ΕΜΠ
Κοσμόπουλος Πάνος	- ΔΠΘ
Κουκλέλη Ελένη	- University of California, USA
Λαμπριανίδης Λόης	- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Λουκάκης Παύλος	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Λουρή Ελένη	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μαντουβάλου Μαρία	- ΕΜΠ
Μελαχροινός Κώστας	- University of London, Queen Mary, UK
Μοδινός Μιχάλης	- Εθν. Κέντρο Περιβ. και Αειφ. Ανάπτυξης (ΕΚΠΙΑΑ)
Μπριασούλη Ελένη	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Παπαθεοδώρου Ανδρέας	- University of Surrey, UK
Πρεβελάκης Γεώργιος-Στυλ.	- Universite de Paris I, France
Φωτόπουλος Γιώργος	- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Χαστάογλου Βίλμα	- ΑΠΘ

Διεύθυνση:

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας

και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Περιοδικό ΑΕΙΧΩΡΟΣ

Πεδίον Άρεως, 38334 ΒΟΛΟΣ

<http://www.prd.uth.gr/aeihoros> e-mail: aeihoros@prd.uth.gr

τηλ.: 24210 – 74456 fax: 24210 - 74380

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Επιστημονικό Περιοδικό

αειχώρος

Επιμέλεια έκδοσης: Άννα Σαμαρίνα - Παναγιώτης Πανταζής
Σχεδιασμός εξωφύλλου - Λαγούτ: Γιώργος Παρασκευάς
Εκτύπωση: Αλ. Ξουράφας
Κεντρική διάθεση: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

Περιεχόμενα

Αειχώρος - αναζητώντας σκέψεις για το σχεδιασμό και την ανάπτυξη στο χώρο	4
Αραβαντινός Α.	6
Δυναμικές και σχεδιασμός κέντρων στην πόλη των επόμενων δεκαετιών - πρὸς συγκεντρωτικά ή αποκεντρωτικά σχήματα;	
Βασενχόβεν Λ.	30
Η δημοκρατικότητα του σχεδιασμού του χώρου και η αμφισβήτηση του ορθολογικού "μοντέλου"	
Πρεβελάκης Γ.	50
Ο μητροπολιτικός σχεδιασμός στην Ελλάδα: η περίπτωση της Αθήνας.	
Φωτόπουλος Γ., Γιαννιάς Δ. και Λιαργκόβας Π.	60
Οικονομική ανάπτυξη και σύγκλιση στους νομούς της Ελλάδας 1970-1994: εναλλακτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις	
Κάβουρας Μ.	92
Γεωγραφικές οντολογίες και διαλειτουργικότητα	
ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	
Οικονόμου Δ.	116
Το δεσμικό πλαίσιο της χωροταξίας και οι περιπέτειές του	
Χονδρού - Καραβασίλη Μ.	128
Προς έναν αειφόρο σχεδιασμό του δομημένου περιβάλλοντος: Οικολογική δόμηση	
ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙΑ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ	
Σκάγιαννης Π.	142
AESOP, Βόλος, 2002	
Μπεριάτος Η.	146
ISOCARP, Αθήνα - Βόλος, 2002	
Ψυχάρης Ι.	156
ERSA, Dortmund, 2002	
ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ	
Δέφνερ Α.	160
Νέα Υόρκη: Μια ταινία ντοκιμαντέρ	
Σερράος Κ.	170
Martin Wentz (επ.), Die kompakte stadt	
ΑΠΟΨΕΙΣ	180
Συνέντευξη με τον Klaus Kunzmann	182
Συνέντευξη με τον Andreas Faludi	190
Louis Albrechts	196
Σκέψεις για το Σχεδιασμό	

Σκέψεις για το Σχεδιασμό (*Reflections on Planning*)¹

Louis Albrechts

Καθηγητής στο Καθολικό Πανεπιστήμιο της Λουβαίν (Βέλγιο)

Επιμέλεια μετάφρασης: Παύλος Δελλαδέτσιμας,

Επικ. Καθηγητής, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Το πλαίσιο

Είναι πλέον ιδιαίτερα αισθητή η έντονη αντιπαράθεση που αναπτύσσεται γύρω από το σχεδιασμό που καλύπτει ένα ευρύ φάσμα πεδίων και κυρίως γύρω από ότι έχει να κάνει με το αποκαλούμενο πεδίο της διακυβέρνησης (governance). Πρόκειται για μία αντιπαράθεση μεταξύ "πλουραλιστικών-δημοκρατικών" και "τεχνοκρατικο-κορπορατίστικων" δυνάμεων.

Οι πρώτες, αποσκοπούν στην ενδυνάμωση της συμμετοχής όλων -κατά το δυνατόν- των εμπλεκόμενων παραγόντων στη διαδικασία του σχεδιασμού. Οι δεύτερες, οι "τεχνοκρατικο-κορπορατίστικες" δυνάμεις, προσεγγίζουν το σχεδιασμό μέσω της υιοθέτησης εργαλείων τεχνικής ανάλυσης και management, καθώς και μέσω κανονιστικών όρων και συμβατικών προτύπων συνεργασίας (μεταξύ κυβερνητικών φορέων, μεγάλων επιχειρηματικών ενώσεων, συνδικάτων κ.ο.κ.). Είναι ακόμα εμφανές ότι η εν γένει ανάπτυξη της δημοκρατικής-πλουραλιστικής δυναμικής, παρεμποδίζεται από το κλίμα κρίσης της αντιπροσωπευτικής δημοκρα-

¹ Εισήγηση - διάλεξη στο European Module in Spatial Development Planning in Europe Workshop Ferrara - 10 Ιανουαρίου 2002

τίας. Μία κρίση, που φέρνει συνεχώς στο προσκήνιο την ανάγκη μεταρρύθμισης του κράτους, κατά τρόπο που να λειτουργεί προς όφελος των πολιτών και ιδιαίτερα των πλέον αδύνατων. Ολοένα και περισσότεροι πολίτες φαίνεται να επιζητούν την απόκτηση ενός κάποιου ρόλου -έστω και περιορισμένου- στο πολιτικό σύστημα, κάτι που μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω της συμμετοχής τους σε κατάλληλα δομημένες κοινωνικές και πολιτικές δράσεις. Η προοπτική επομένως αυτή, που αφορά άμεσα και στο σχεδιασμό, επιβάλλει την ανάγκη δομικής μεταβολής, για την ενίσχυση της ατομικής και συλλογικής ενεργοποίησης των πολιτών, ώστε να προσαρμόζεται στις απαιτήσεις των διαδικασιών δράσης. Πρόκειται για δράσεις που μπορούν να συμβάλλουν στην επίλυση προβλημάτων, στην κάλυψη αναγκών, στην πραγματοποίηση οραμάτων, στην απελευθέρωση κοινωνικών δυνάμεων και στην εν γένει δυνατότητα απόκρισης στις νέες προκλήσεις της κοινωνίας. Είναι επιπλέον αυτές οι ίδιες δράσεις που μπορούν να ενισχύσουν την ενεργό συμμετοχή του πολίτη στη διαμόρφωση σχεδίων και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Επομένως, μέσα από μία γενικότερη δημοκρατική στροφή, έστω και σε μία πρωταρχική της φάση, αναδεικνύεται και ένας τύπος σχεδιασμού. Ένας σχεδιασμός, που διευρύνει τις δημοκρατικές πρακτικές αντί να τις περιορίζει, που ενθαρρύνει τις διαφορετικές φωνές των πολιτών αντί να τις φιμώνει και που στην κατανομή των πόρων δίνει προτεραιότητα στις βασικές ανάγκες του πληθυσμού αντί σε στενά ιδιωτικά συμφέροντα. Αυτός ο τύπος σχεδιασμού, μέσα στη σύγχρονη πολιτική δυναμική, έχει ως βασικές του παραμέτρους, την κοινωνική συμμετοχή και την ανάπτυξη μηχανισμών συσσώρευσης γνώσης από την πρακτική δράση. Ο σχεδιασμός στοχεύει όχι μόνο στη λειτουργικότητα αλλά και στη σημασία του αποτελέσματος.

Εν κατακλείδι, όλα αυτά σηματοδοτούν πάνω από όλα την ανάγκη δημοκρατικής ενδυνάμωσης για τη μεγαλύτερη δυνατή ενσωμάτωση των πολιτών σε συμμετοχικές διαδικασίες, για την εξασφάλιση της διαφάνειας στις συνδιαλλαγές του δημόσιου τομέα, για την αξιοπιστία των κρατικών παροχών στους πολίτες, για την προστασία του δικαιώματος όλων των πολιτών να εισακούονται (τα αιτήματα οι ανησυχίες τους κ.ο.κ.) από διαφορετικά επίπεδα διοίκησης, καθώς και για την εξασφάλιση της πρόσβασης σε επαρκείς (λειτουργικά και οικονομικά) υπηρεσίες, σε καλές συνθήκες κατοικίας, σε μεταφορικά μέσα και φυσικά σε απασχόληση.

Τι είναι σχεδιασμός;

Μετά από όλα αυτά τι είναι επομένως σχεδιασμός; Υπάρχουν πολλοί ορισμοί όπως "η στήριξη με πολιτικούς και γεωγραφικούς όρους των τοπικών κοινοτήτων ώστε να διαχειρισθούν τα συλλογικά τους συμφέροντα, μέσα στη δεδομένη ποιότητα χώρου και περιβάλλοντος που διαμένουν". Υπάρχουν ακόμα άλλοι πολύ πιο πραγματιστικοί ορισμοί όπως "σχεδιασμός είναι αυτό που κάνουν οι πολεοδόμοι". Μπορούμε βέβαια και να προωθούμε το σχεδιασμό χω-

ρίς να έχουμε κατά νου κάποιο ορισμό. Σκοπός μας εδώ είναι να τονίσουμε τη σημασία αλλά και να συμβάλλουμε στη διαμόρφωση μίας νέας γενικής έννοιας του σχεδιασμού. Άρα χωρίς έναν ορισμό τότε γιατί πράγμα σκεπτόμαστε ή να συζητάμε;

Είναι πλέον ευρύτερα αποδεκτό ότι οι θεωρίες ή οι παραδόσεις καλών πρακτικών σχεδιασμού διαφέρουν ως προς το αποτελέσματά τους και ως προς τους τρόπους που οργανώνονται οι σχετικές διαδικασίες. Διαφέρουν δηλαδή κατά περίπτωση, το τι είναι ο ίδιος ο σχεδιασμός, τι κάνουν οι πολεοδόμοι, πως το κάνουν και για ποιόν το κάνουν. Κατά συνέπεια η έννοια του σχεδιασμού δεν μπορεί να θεωρητικοποιηθεί ως αν, οι προσεγγίσεις και πρακτικές που τον στηρίζουν, ήταν κάτι το ουδέτερο από την κοινωνική τάξη, το φύλο, την ηλικία, την καταγωγή και την εθνότητα. Ως εκ τούτου η "διαφορετικότητα" πρέπει να γίνει εγγενές αναλυτικό στοιχείο της θεωρίας του σχεδιασμού. Ο σχεδιασμός δεν είναι μία μοναδική έννοια, διαδικασία ή εργαλείο. Είναι ένα σύνολο εννοιών, διαδικασιών και εργαλείων που πρέπει να συρραφτούν ανάλογα με την επικρατούσα κατάσταση ώστε να μπορούν να προκύψουν επιθυμητά αποτελέσματα. Η ίδια η διαμόρφωση του σχεδίου αφορά τόσο στη διαδικασία, στη θεσμική οργάνωση και στην κοινωνική κινητοποίηση, όσο και στην ανάπτυξη ουσιαστικής θεωρίας.

Με βάση τα παραπάνω θεωρώ το σχεδιασμό ως μία διαδικασία, που έχει σχέση με το μέλλον και αποσκοπεί στην πραγματοποίηση ορθολογικών αποφάσεων και δράσεων. Αν και ο εν λόγω ορισμός φαίνεται αρκετά συμπυκνωμένος και γενικός, περιλαμβάνει εντούτοις τις βασικές αντιλήψεις που θεωρώ ότι προσδιορίζουν το βασικό πεδίο του σχεδιασμού. Ο σχεδιασμός δεν αφορά απλά στην πραγματοποίηση σχεδίων, αλλά στην επίλυση προβλημάτων και ακόμα περισσότερο στη σφυρηλάτηση μίας μελλοντικής κατάστασης που είναι πιο επιθυμητή από την παρούσα. Έχοντας κατά νου αυτή την ιδέα του "πιο επιθυμητού" έρχεται στο προσκήνιο ένα από τα πλέον πρωταρχικά ζητήματα: η διάσταση μεταξύ μίας ειδικής, εξατομικευμένης ιδέας του επιθυμητού, με μία πιο γενική αυτή της βελτίωσης και επίτευξης κοινωνικής προόδου. Άρα ο σχεδιασμός πρέπει πάνω από όλα να στοχεύει στη δομική μεταβολή των πραγμάτων. Η δε διαδικασία του σχεδιασμού πρέπει να δομείται κατά τρόπο που:

- Συμφέροντα και απόψεις διαφορετικών ομάδων λαμβάνονται υπ' όψη και αξιολογούνται,
- Εδική προσοχή δίνεται στα συμφέροντα και απόψεις των πλέον αδύναμων κατηγοριών,
- Γίνεται σεβαστή η ποικιλία των εμπλεκόμενων παραγόντων,
Εγώ προσωπικά από την εμπειρία μου τείνω να υιοθετώ μία διαδικασία που ακολουθεί τέσσερις αλληλοσυνδεόμενες πορείες:
- Συγκρότηση της γενικής οπτικής (οράματος),
- Κατάστρωση των άμεσων και μακροπρόθεσμων δράσεων,
- Ενσωμάτωση των εμπλεκόμενων παραγόντων και τέλος,
- Εδραίωση μίας περιεκτικής και σταθερής διαδικασίας (κυρίως στο τοπικό επίπεδο) που διασφαλίζει τη συμμετοχή των πολιτών στις μεγάλες αποφάσεις.

Με τη διαδικασία αυτή επιτυγχάνονται, από τη μία πλευρά η στοιχειοθέτηση μίας μακροσκο-

πικής, ενιαίας, δυναμικής αλλά και ενδεικτικής (indicative) οπτικής (πλαίσιο) και από την άλλη συγκρότηση ενός προγράμματος μικρο-πρόθεσμων δράσεων.

Τόσο για τη γενική οπτική όσο και τις άμεσες δράσεις, απαιτούνται αξιόπιστες δεσμεύσεις για την επίτευξή τους (commitment package), για τις οποίες ενεργοποιούνται διαφορετικά επίπεδα διακυβέρνησης, διαφορετικά ιδιωτικά συμφέροντα και κατηγορίες πολιτών. Όλα αυτά μαζί μπορούν να αποτελέσουν τα εμπλεκόμενα μέρη διαχειριστικών και οικονομικών συμβάσεων που σκοπό έχουν για την πραγματοποίηση τόσο των επιμέρους δράσεων όσο και του γενικού οράματος. Στο βαθμό σε που οι εν λόγω συμβάσεις περιλαμβάνουν διαπραγματεύσεις στρατηγικού περιεχομένου και συμφωνίες, προκύπτει και η ανάγκη εξέτασης της αποτελεσματικότητας των διαθέσιμων εργαλείων και της πολεοδομικής πρακτικής.

Είναι δε ευνόητο ότι η ουσιαστική διαμόρφωση της διαδικασίας λήψης αποφάσεων και σχεδιασμού, έχει να κάνει κατά πολύ με τον τρόπο που τα ενδιαφερόμενα μέρη ενσωματώνονται (ή αποκλείονται) από τις επιμέρους διεργασίες και συνδέεται άμεσα με τις εξής μεταβλητές:

- Τα ιστορικά δεδομένα της περιοχής μελέτης,
- Η φύση, το περιεχόμενο και η συνθετότητα των ερωτημάτων και ζητημάτων πολιτικής,
- Η ταυτότητα και η θέση των ενδιαφερόμενων μερών,
- Οι σχέσεις εξουσίας,
- Το χρονικό (μικρο-μεσο-μάκρο) πλαίσιο της διαδικασίας λήψης αποφάσεων και σχεδιασμού,
- Η γεωγραφική κλίμακα ή/και το επίπεδο πολιτικής.

Η κοινωνική – πολιτική ισχύς

Η πραγματοποίηση μίας (δομικής) μεταβολής με την οποία επιδιώκεται η πλήρης ανατροπή της υφιστάμενης κατάστασης απαιτεί πάνω από όλα στρατηγικές δράσεις. Μέρος των δράσεων αυτών είναι η διαπραγμάτευση και η διαμεσολάβηση, για την υποστήριξη αυτών που θίγονται από ένα πρόβλημα και οι οποίοι έχουν άμεσο ενδιαφέρον για την επίλυσή του. Θα πρέπει δε να τονίσει κανείς ότι σε πολλές περιπτώσεις διαμορφώνονται συγκυρίες που οδηγούμαστε σε μία πορεία εξέλιξης κατά την οποία συμφέροντα και απόψεις "εξουδετερώνονται" ή "ανεπαίσθητα απομακρύνονται" από τον κορμό της διαδικασίας λήψης αποφάσεων. Κατά αυτόν τον τρόπο, ο διάλογος του πολεοδόμου αφορά σχεδόν αποκλειστικά εδραιωμένες και ώριμες ομάδες συμφερόντων, που στην ουσία αντανάκλουν απόψεις κυρίαρχων παικτών. Επιπλέον, σε μία τέτοια πορεία εξέλιξης τα σχέδια, οι πολιτικές και οι δράσεις, τείνουν να συγχρωτισθούν με συμφέροντα πολιτών και ομάδων που έχουν πλήρη πρόσβαση σε συμβουλευτικές δομές. Κατά συνέπεια, τίθεται ένα ζήτημα δημοκρατικής νομιμοποίησης, που εξαρτάται από τη δυνατότητα που έχουν αυτοί, που τους αφορά η εκάστοτε απόφαση, να συμμετέχουν επί ίσοις όροις σε μία γνήσια δημοκρατική διαδικασία. Οι αντιθέσεις είναι εύλογο

να εκδηλώνονται, εφόσον γίνεται εμφανές ότι οι συμμετέχοντες, οι συνθήκες, οι απόψεις και τα συμφέροντα που θίγονται από συγκεκριμένες αποφάσεις δεν μπορούν να εναρμονισθούν σε μία ενιαία διαδικασία.

Γενικά, κάθε διαδικασία λήψης αποφάσεων και σχεδιασμού προσδιορίζεται καταλυτικά από την κατανομή της ισχύος σε μία κοινωνία και στο συγκεκριμένο θεσμικό/πολιτικό σύστημα. Έχουμε να κάνουμε εδώ με δομικά δεδομένα τα οποία οφείλουμε να λαμβάνουμε υπ' όψη. Είναι δεδομένα που στερούν από τον κόσμο τη δυνατότητα αυτοκαθορισμού των ενεργειών τους, ή επηρεασμού των συνθηκών μέσα στις οποίες δρουν, καθώς και καθορισμού της θέσης τους ως προς υφιστάμενες σχέσεις. Σχέσεις, που έχουν εδραιωθεί γύρω από διαφορετικά ζητήματα, μεταξύ διαφορετικών παραγόντων-ομάδων και σε διαφορετικά επίπεδα στο χώρο. Με τον όρο ισχύς υπονοούμε εδώ την ισχύ επί των δράσεων των άλλων και όχι την κατοχή ή επίκτητα εξατομικευμένα χαρακτηριστικά μεμονωμένων ατόμων. Κατά συνέπεια, οι διαδικασίες σχεδιασμού δεν μπορούν να απομονωθούν από τις σχέσεις ισχύος και εξουσίας ενός συστήματος ή του τοπικού περιβάλλοντος. Ένα καίριο δε χαρακτηριστικό της τρέχουσας πραγματικότητας είναι ότι ισχύς έχει πλέον μετατοπισθεί σε τομείς που θεωρητικά κατά το παρελθόν ανήκαν στο πεδίο "της μη-πολιτικής" (η επιχειρηματική κοινότητα, η επιστημονική έρευνα, η δικαιοσύνη, τα μέσα ενημέρωσης). Από αυτούς τους τομείς απορρέουν αποφάσεις που επηρεάζουν καταλυτικά την πορεία των πραγμάτων στις κοινωνίες μας. Είναι πλέον ούτε κατά διάνοια δυνατόν να μιλάμε για την ισχύ "του καλύτερου επιχειρήματος" που μπορεί παντού και πάντα να υποσκελίζει κυρίαρχα συμφέροντα. Συμπερασματικά, σε ότι αφορά την έννοια της ισχύος, προβάλλει και η ανάγκη διαμόρφωσης στρατηγικής για την προσέγγιση των πολλαπλών πραγματικοτήτων, που χαρακτηρίζονται από ανισότητες (διαφορές), διαφωνίες και συγκρούσεις. Πρέπει δηλαδή να αναγνωρίσουμε τη φύση της ετερογένειας των επιχειρημάτων που απορρέουν και πολλαπλές και αλληλοσυγκρουόμενες κοινότητες.

Προς συμμετοχικές διαδικασίες

Υπάρχει κατά τα φαινόμενα σήμερα ένας υψηλός βαθμός συνειδητοποίησης και ενεργοποίησης ατόμων και ομάδων στην κοινωνία, αναφορικά με ζητήματα φυσικού περιβάλλοντος, σχεδιασμού, τοπικής οικονομίας και συγκοινωνιών. Ενδυναμώνεται δηλαδή και η θέληση των ατόμων και των ομάδων, να στηρίξουν τις απόψεις και τις θέσεις τους. Από την άλλη πλευρά ενυπάρχει ο φόβος του πολιτικού συστήματος να στηρίξει τις συμμετοχικές διαδικασίες. Ο φόβος αυτός είναι συχνά προϊόν άγνοιας. Δηλαδή άγνοιας ως προς τον τρόπο διαχείρισης της διαδικασίας και ακόμα περισσότερο ως προς την προστασία των ίδιων των συμφερόντων του συστήματος.

Ο διάλογος μπορεί να λειτουργήσει ως καταλύτης για την σφυρηλάτηση κατανόησης

και εμπιστοσύνης και μπορεί να αναδείξει τη διαφορετικότητα της γνώμης και την πολυπλοκότητα των θέσεων των συμμετεχόντων στη διαδικασία. Ένας εντατικός και συνεχής διάλογος με διάφορες κατηγορίες παραγόντων (που καθένας εκπροσωπεί και ένα διαφορετικό συμφέρον) δημιουργεί νέες δυνατότητες αλλά ενέχει και κινδύνους. Από τη μία πλευρά ο εντατικός (δημόσιος) διάλογος διευρύνει πάνω από όλα την αυτό-εκτίμηση του κόσμου. Προάγει νέους τρόπους αντίληψης στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και οδηγεί σε δημιουργικές και διαφορετικές λύσεις με τις οποίες ταυτίζονται οι περισσότεροι παράγοντες της διαδικασίας. Συχνά, λειτουργικές συμφωνίες με τις οποίες οι συμμετέχοντες αποδέχονται μία πορεία δράσης (για οποιουδήποτε λόγο) εφαρμόζονται πολύ πιο εύκολα από αποφάσεις που λήφθηκαν με άλλους τρόπους. Ο κόσμος είναι πιο έτοιμος να αποδεχθεί μία συμφωνία στην οποία υπήρξε συμμετοχή στη διαμόρφωσή της. Από την άλλη πλευρά ο διάλογος φέρνει μαζί του κινδύνους. Είναι πολύ δύσκολο μία ενιαία διαδικασία που στοχεύει σε κάποια λειτουργική συμφωνία να υπερβεί πρωταρχικά εμπόδια όπως: ιστορικές καταβολές, συνθήκες ανισότητας, απουσία εποικοδομητικών σχέσεων και έλλειψη εμπιστοσύνης. Η εμπειρία δείχνει ότι είναι πολύ δύσκολο να υπερβείς αντιθέσεις μέσα από ένα και μόνο πρόγραμμα. Η σφυρηλάτηση της πίστης και κατανόησης μεταξύ των συμμετεχόντων, απαιτεί δομικές αλλαγές και την ύπαρξη ενός επιπέδου ωριμότητας. Χρειάζεται ακόμα χρόνο, προσήλωση και τη σφυρηλάτηση μίας συνεχούς επί ίσοις όροις διαδικασίας συμμετοχής που μπορεί να διαμορφωθεί και από άλλες προηγούμενες μεγάλες αποφάσεις και όχι μόνο από ένα πρόγραμμα. Αυτό σημαίνει και την εισαγωγή της καινοτομίας στις σχέσεις μεταξύ ατόμων και ομάδων, ώστε να διαμορφωθεί μία ανοικτή και αλληλοενημερωτική διαδικασία σχεδιασμού.

Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι οι παράγοντες που συμμετέχουν σε μία διαδικασία σχεδιασμού δεν είναι απλά κάποιοι αυτόνομοι παίκτες, αλλά ότι είναι απόλυτα εξαρτημένοι από τους θεσμικούς φορείς που εργάζονται και από τα πολιτισμικά, κοινωνικά και πολιτικά δίκτυα στα οποία είναι ενταγμένοι. Μέσω της υιοθέτησης μίας αλληλοενημερωτικής διαδικασίας δομείται και η θεσμική οντότητα του χώρου. Με άλλα λόγια είναι απαραίτητο να επιδιώκεται και η συγκρότηση κάποιας μορφής κοινωνικού υπόβαθρου, που να αντανακλά την ποικιλία και τη διαφορετικότητα και να παρέχει ένα αναγνωρίσιμο πλαίσιο για όλους τους παράγοντες που συμμετέχουν. Το υπόβαθρο αυτό θα διευκολύνει τη συζήτηση για τα κοινά προβλήματα, την αναζήτηση κοινών πόρων, την ενίσχυση της αξιοπιστίας (μέσα σε ένα δεδομένο χρονικό και οικονομικό πλαίσιο), τη συγκρότηση συμμαχιών, την ανάπτυξη προβληματικής για την αντιμετώπιση προβλημάτων και την εν γένει συμβολή στη δημοκρατική προοπτική δράσης. Οι ανοικτές και συνεργατικές διαδικασίες μπορούν ενισχύσουν τη συναίνεση, όχι μόνο αναφορικά με την επίλυση προβλημάτων, αλλά και με την υιοθέτηση στρατηγικών και κατευθύνσεων πολιτικής. Με αυτόν τον τρόπο μεθοδεύεται και η ανάπτυξη προβληματικής σχετικά με στρατηγικά ζητήματα και να προκύψουν προσεγγίσεις όχι μόνο ως προς τα αιτήματα που οι συμμετέχοντες προβάλλουν, αλλά ως προς την προβληματική που τα στηρίζει και

τους λόγους για τους οποίους έχουν αναδειχθεί. Αναζητάμε τη διαμόρφωση ενός συστήματος ενσωματωμένων δικτύων, που επιτρέπει τη συνεχή αλληλεπίδραση μεταξύ κυβέρνησης, επιχειρήσεων και πολιτών, που ενδυναμώνει τη δημιουργία κοινωνικού και πνευματικού κεφαλαίου και οδηγεί στην ανάπτυξη της δικτυακής ισχύος (network power). Δικτυακή ισχύς είναι η ισχύς που διαχέεται μεταξύ πολλών παραγόντων και η οποία επιτρέπει την ανάπτυξη κοινών ή συντονισμένων δράσεων, που κάτω από κανονικές συνθήκες θα ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθούν. Στην ουσία η δικτυακή ισχύς διαμορφώνει "τον κοινωνικό κόσμο του προγράμματος". Ίσως είναι μία μορφή ισχύος που βάζει σε αμφισβήτηση περισσότερο από κάθε τι, τις κυρίαρχες αντιλήψεις σχεδιασμού. Υπό αυτό το πρίσμα, πρέπει να έχουμε πάντα κατά νου ότι πρωταρχικός σκοπός είναι η διαμόρφωση ενός σχεδίου ή έργου για το οποίο υπάρχει εκ των προτέρων κοινωνική στήριξη και όχι να αναζητήσουμε τη κοινωνική στήριξη μετά την ολοκλήρωσή του. Μερικές ευνοϊκές πρακτικές για την ανάπτυξη συμμετοχικών διαδικασιών είναι οι ακόλουθες:

- Οι συμμετοχικές διαδικασίες πρέπει να προηγούνται των όποιων άλλων διαδικασιών στη λήψη αποφάσεων,
- Δεν πρέπει να υπάρχει άλλο παράλληλο πεδίο δράσης όταν προσεγγίζονται τα ζητήματα,
- Πιστωτικά θέματα και ζητήματα πολιτικής (μεγάλα ή μικρά) τα οποία αφορούν στους συμμετέχοντες στη διαδικασία λήψης αποφάσεων πρέπει να ξεκαθαρίζονται εκ των προτέρων,
- Να λαμβάνεται υπ' όψη η εμπλοκή των πολιτικών στην προετοιμασία των φάσεων της διαδικασίας,
- Να ενθαρρύνονται οι πολιτικοί στο να συζητούν τα αποτελέσματα και να εξηγούν ποια από αυτά θα λάβουν υπ όψη και ποια όχι.

Η δημιουργία κεφαλαίου

Το κοινωνικό κεφάλαιο αφορά σε πτυχές της κοινωνικής οργάνωσης, όπως δίκτυα κανόνες και πίστη. Το πολιτικό κεφάλαιο αφορά στη δομή της εξουσίας. Ποιος μπορεί να κινεί τα πράγματα; Ποιος διατηρεί μία θέση εξουσίας και έχει αρκετό ταλέντο να κάνει να λειτουργεί το σύστημα; Το πολιτικό κεφάλαιο σημαίνει συγχρωτισμό με την ενεργή αφοσίωση των βασικών παικτών. Οι προσπάθειες να διαμορφωθεί πνευματικό κεφάλαιο (intellectual capital) πρέπει να αρχίζουν από την αρχή της διαδικασίας, με τον καθορισμό της δημόσιας πολιτικής ως μία διεργασία συλλογικής σχεδίασης.

Ο ρόλος των πολεοδόμων: καταλύτες αλλαγής;

Για μερικούς (και είμαι ένας από αυτούς) ο σχεδιασμός και οι πολεοδόμοι πρέπει να αποτελούν καταλύτες και κινητήριους μοχλούς της κοινωνικής αλλαγής. Σε μεγάλο βαθμό η διαδικασία του σχεδιασμού ουσιαστικοποιεί την αλλαγή και αρχίζει και να την εφαρμόζει σε ένα αρχικό στάδιο. Μέσα στο γενικότερο πεδίο ευθύνης του σχεδιασμού, οι πολεοδόμοι δεν πρέπει να είναι μόνο "αποτελεσματικοί", να παράγουν ένα επαγγελματικό προϊόν' και να λειτουργούν ομαλά ως ουδέτερα στοιχεία για την επίτευξη δεδομένων και καλά καθορισμένων στόχων. Οι πολεοδόμοι είναι κάτι παραπάνω από αυτά. Είναι κάτι παραπάνω από θαλασσοπόροι που διατηρούν τη καλή πορεία ενός σχεδίου. Εκ των πραγμάτων πρέπει να εμπλέκονται συστηματικά και στη διαμόρφωση της ίδιας της πορείας. Επιλέον, οι πολεοδόμοι αποτελούν ισχυρούς εκφραστές εναλλακτικών λύσεων, των συμφερόντων αδύνατων ομάδων και λειτουργιών και μπορούν να γίνουν εκφραστές κάποιων μελλοντικών προτύπων ανάπτυξης. Κατά συνέπεια ο πολεοδόμος αποκτά ένα ενεργό ρόλο αναφορικά με:

- Τη διερεύνηση του περιβάλλοντος (δυνάμεις αδυναμίες, ευκαιρίες απειλές) των εξωγενών τάσεων, των δυνάμεων και των διαθέσιμων πόρων,
- Τον εντοπισμό και ομαδοποίηση των μεγάλων εμπλεκόμενων παραγόντων,
- Την εισαγωγή και την αξιολόγηση θέσεων και απόψεων των διαφόρων ομάδων,
- Την ανάπτυξη μίας (ρεαλιστικής) μακροπρόθεσμης θεώρησης και στρατηγικών, λαμβάνοντας υπ' όψη τη δομή της εξουσίας, τις αβεβαιότητες και τις αντικρουόμενες αξίες,
- Την κατάστρωση της δομής διαμόρφωσης του σχεδίου (plan-making structures) και την ανάπτυξη του περιεχομένου του, των οπτικών εικόνων και του πλαισίου των αποφάσεων, μέσω των οποίων θα γίνει ο επηρεασμός και η διαχείριση της χωρικής μεταβολής,
- Τη διαμόρφωση τρόπων αλληλοκατανόησης, τρόπων εδραίωσης συμφωνιών, τρόπων οργάνωσης και κινητοποίησης για τον επηρεασμό διαφορετικών πεδίων,
- Την προετοιμασία αποφάσεων (μικρο και μακροπρόθεσμοι χαρακτήρα) για δράσεις και εφαρμογή,
- Τον έλεγχο και την ανάδραση.

Η/και διαμεσολαβητές;

Η διαδικασία που προβάλλει εδώ, επιτρέπει να προσεγγίσουμε την πιθανή περιοχή μελέτης μέσω πολλαπλών οπτικών και κάνει δυνατή τη θεώρηση των διαφορετικών πολιτισμικών, κοινωνικο-οικονομικών και πολιτικών δεδομένων.

Η δυναμική για την θεσμική μεταβολή και τον επηρεασμό της υφιστάμενης δομής

αναπτύσσεται μέσω της ικανότητας συγκρότησης συμμαχιών, μέσω "lobbying", μέσω της ικανότητας δημιουργίας νέων εννοιών και οραμάτων, της κατάθεσης ισχυρών επιχειρημάτων που θέτουν επιτακτικά την ανάγκη της αλλαγής σε πολλά κοινωνικά πεδία.

Η ανάγκη να συμπεριλάβουμε τους βασικούς παράγοντες (ιδιωτικούς και δημόσιους) στη διαδικασία και η ανάγκη επικοινωνίας με ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών ομάδων, φέρνει στο προσκήνιο το ρόλο του τοπικού συντονιστή, του διαμεσολαβητή, του ικανού παράγοντα που δημιουργεί ομάδες, σώματα ενδιαφερόντων και ομάδες εργασίας. Με βάση όλα αυτά συμβάλλει στην ενδυνάμωση του τοπικού δυναμικού και της αξιοπιστίας.

Στο βαθμό που οι πολεοδόμοι είναι και διαμεσολαβητές, θα πρέπει κανείς να αξιολογήσει την ίδια την πρακτική της διαμεσολάβησης και του σχεδιασμού στη λειτουργία του συστήματος. Το ποιος(οι) τελικά είναι ο κατάλληλος(οι) ρόλος(οι) και πως αυτός(οί) θα εξελιχθεί(ουν), εξαρτάται από το τοπικό θεσμικό σύστημα και από τις ίδιες τις επιλογές του πολεοδόμου.

Ο σχεδιασμός πρέπει να αναδεικνύει τη σημασία των πραγμάτων

Όπως προαναφέραμε ο σχεδιασμός δεν είναι απλά η δημιουργία σχεδίων αλλά η πρόκληση αλλαγής. Επομένως, δεν είναι αρκετό ο σχεδιασμός να διασφαλίζει απλά σε πολίτες και ομάδες την πρόσβαση σε κάποιες δομές. Πρέπει να παρέχει την δυνατότητα της ενεργούς εμπειρίας και της πεποίθησης ότι τα συμφέροντα και οι ανάγκες τους λαμβάνονται πλήρως υπόψη. Οι πολίτες να έχουν την πεποίθηση ότι οι απόψεις τους έχουν σημασία στη διαμόρφωση της πολιτικής και στη διαδικασία εφαρμογής. Αυτό θέτει επιτακτικά το ζήτημα του πως διασφαλίζονται τα συμφέροντα, οι απόψεις και οι ανάγκες διαφορετικών ομάδων και πως μπορούν να επηρεάσουν τα σχέδια, τις αποφάσεις και τις δράσεις. Πως μπορεί κάποιος να σχεδιάσει ή να δώσει τέτοιες εγγυήσεις και μάλιστα με τις προϋποθέσεις που τίθενται από τις υφιστάμενες πολιτικές δομές των δυτικών αντιπροσωπευτικών δημοκρατιών; Τι μπορεί να γίνει ώστε να αποφευχθεί η συνθήκη σταδιακής αποδυνάμωσης ζητημάτων που τίθενται από το περιεχόμενο του σχεδίου; Μπορούν όμως να ενσωματωθούν στην όλη διαδικασία τέτοιες εγγυήσεις υπό τη μορφή εσωτερικών συμβάσεων; Η θεωρία και η πρακτική έχει δώσει διάφορες μορφές τέτοιων συμβάσεων:

- Συμβάσεις με τη δημόσια διοίκηση που προωθεί τη διαδικασία,
- Συμβάσεις με πολίτες η/και συμμετοχικά σχήματα.

Μέσω μίας σύμβασης μεταξύ της κυβέρνησης και ομάδων πολιτών, συμφωνείται τρόπος που οι πολίτες θα ενταχθούν στη διαδικασία και το είδος των εγγυήσεων, όταν η απόφαση της κυβέρνησης βρεθεί σε αντίθεση με τη πλειοψηφία των πολιτών. Άλλο ένα πιο γενικό πρότυπο σύμβασης στηρίζεται στη θεσμική ενσωμάτωση (μίας ανοικτής σχέσης) της υποχρέωσης για την ενθάρρυνση λήψης αποφάσεων, της δημιουργίας ανεξάρτητων διοικητικών

θεσμικών σωμάτων, ανεξάρτητων διαδικασιών ελέγχου, της κατοχύρωσης του ρόλου εμπειρογνομόνων που παρακολουθούν τη διαδικασία και το αποτέλεσμα του σχεδίου, της κατοχύρωσης του δικαιώματος άσκησης veto για συγκεκριμένες αποφάσεις, ή ακόμα την προώθηση σχημάτων συμμετοχικής δημοκρατίας όπου μερικές γειτονιές και οι κάτοικοι χρηματοδοτούνται για την εκπόνηση δημοσίου χαρακτήρα προγραμμάτων. Η λογική δε αυτή της χρηματοδότησης μπορεί να ενεργοποιήσει συμμετοχικές διαδικασίες στη γειτονιά και να οδηγήσει σε πολύ σημαντικά αποτελέσματα.

Όλα αυτά συνδέονται με το γεγονός ότι ο πολιτικός κόσμος δεν παρέχει αρκετές εγγυήσεις και η δράση πολλών πολεοδόμων περιορίζεται από το σύστημα εξουσίας. Δεν είναι πεπεισμένοι ότι μέσω της δημιουργίας (άτυπων) δομών και πλαισίων μπορούν να επηρεασθούν οι εξελίξεις και να προκληθούν αλλαγές. Κατά αυτούς ο ισχυρότερος είναι αυτός που επικρατεί. Επομένως, υπάρχει πάντα η ανάγκη να τυποποιηθούν οι εγγυήσεις και να ενδυναμωθούν τα αδύναμα στρώματα. Ως εκ τούτου, η έμφαση μετατοπίζεται στους κοινωνικούς λειτουργούς, στη διαδικασία διαχείρισης (process management), στη θεσμική στήριξη, και γενικά στην άσκηση πίεσης προς τις αρχές.

Μια απόλυτα τυπική θεσμική εγγύηση φαίνεται πολλές φορές αδύνατη. Επομένως, οι εγγυήσεις διαμορφώνονται κυρίως στην πράξη. Είναι δε αναγκαίο να ξεκαθαρίζεται από την αρχή ότι υπάρχει βούληση να διατηρείται ανοικτός ο διάλογος, ποιες εισροές είναι αποδεκτές, και το επίπεδο του διαλόγου. Επίσης, είναι αναγκαίο να υπάρχει καλή ανάδραση για τους συμμετέχοντες και κυρίως για αυτούς που η συνεισφορά τους δεν είχε καμία επίπτωση στην σύλληψη και πορεία του έργου.

Η απόκλιση μεταξύ της πολιτικής ρητορείας και του τι ακριβώς συμβαίνει λειτουργεί σε βάρος της εμπιστοσύνης ως προς το σχεδιασμό. Αυτό σημαίνει ότι η πραγματικότητα μπορεί να εξελιχθεί σε κάτι πολύ πιο διαφορετικό από το περιεχόμενο και τις προδιαγραφές των σχεδίων. Αντίστοιχα, ο σχεδιασμός του χώρου ειδικότερα, παραμένει δέσμιος του παραδοσιακού μοντέλου φυσικού σχεδιασμού και αντιμετωπίζει μια εγγενή δυσκολία μετεξέλιξης σε ένα νέο πρότυπο όπου μαζί με την οικονομία, τις μεταφορές και το περιβάλλον, συνθέτει μία ενιαία διαδικασία. Ο βασικός σκοπός του σχεδιασμού παραμένει ο έλεγχος της χωρικής διαχείρισης μίας περιοχής. Μερικοί δε πολεοδόμοι εφησυχάζουν στηριζόμενοι σε προγενέστερες αντιλήψεις ρύθμισης χρήσεων γης. Οι αντιλήψεις αυτές παραμένουν εξ' ορισμού κυρίαρχες στο υπόβαθρο πολλών πεδίων της πρακτικής σχεδιασμού.

Η διακυβέρνηση

Οι περισσότεροι πολεοδόμοι δεν πιστεύουν πλέον ότι ένα τεχνικά καλό σχέδιο μπορεί από μόνο του να εφαρμοσθεί. Στο σύνολό τους κοινωνικοί φορείς, κυβερνήσεις αλλά επιχειρήσεις αρχίζουν να κατανοούν ότι δεν μπορούν να πραγματοποιήσουν τους στόχους τους χωρίς συ-

νεργασία και κοινωνική συναίνεση. Αρχίζουν δε σταδιακά να αναγνωρίζουν την ανάγκη υιοθέτησης μίας ισότιμης και ενιαίας προσέγγισης. Με άλλα λόγια, υπάρχει πλέον μία εντεινόμενη ρητορική πολιτικής, με την οποία προβάλλεται η ανάγκη ενσωμάτωσης πεδίων αρμοδιότητας και δίδεται μεγαλύτερη έμφαση στη στρατηγική διαχείριση.

Όλα τα προαναφερθέντα οδηγούν στο συμπέρασμα ότι υπάρχει ανάγκη για μια διαφορετική απόκριση σε επίπεδο διακυβέρνησης, ώστε να παρέχεται η δυνατότητα συγχρωτισμού με τις νέες μορφές ζήτησης, και διαπλοκής με διαφορετικά στρατηγικά ζητήματα στο χώρο. Οι πολίτες επιζητούν την αξιοπιστία του κράτους, καθώς και τη δυνατότητα απόκτησης νέων δικαιωμάτων και πρόσβασης σε περιοχές ισχύος συμβατικών και εδραιωμένων συμφερόντων. Μερικά από αυτά τα νέα δικαιώματα είναι:

- Το δικαίωμα του να εισακούεσαι,
- Το δικαίωμα της διαφορετικότητας,
- Το δικαίωμα αυξημένης πρόσβασης στη υλική βάση της κοινωνικής ισχύος.

Σε μερικές περιοχές της κοινωνίας η συνεχιζόμενη διαδικασία εκσυγχρονισμού προκαλεί μία περιορισμένη στροφή προς ένα πρότυπο αποφάσεων, όπου οι συμμετέχοντες παράγοντες εμπλέκονται ολοένα και περισσότερο στη διαδικασία επίλυσης προβλημάτων πολιτικής. Όλα αυτά δε, στη βάση μίας κοινής αντίληψης της υπάρχουσας κατάστασης και του επιμερισμού των συμφερόντων, των στόχων, καθώς και της σχετικής γνώσης. Αυτό οδηγεί στην ενεργοποίηση ολοένα και περισσότερων παραγόντων, στη μεγαλύτερη εισροή του ιδιωτικού τομέα και στην ενδυνάμωση της αυτογνωσίας των κατοίκων που διεκδικούν μεγαλύτερο λόγο σε ζητήματα αναφορικά με το περιβάλλον, την αποκέντρωση και πρόκειται για μία διαδικασία του εκσυγχρονισμού που επιδρά και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Ανοικτός διάλογος, αξιοπιστία, συνεργασία, συναίνεση γίνονται πλέον οι βασικοί όροι. Ο ανοικτός αυτός διάλογος ενέχει πολλά πλεονεκτήματα, καθώς αναδεικνύονται νέοι άνθρωποι, νέες συμμαχίες, νέα δίκτυα και νέες ιδέες. Ως εκ τούτου, νέα πεδία και "forums" αναπτύσσονται πάνω στα οποία διαρθρώνεται και η νέα στρατηγική. Κατ' επέκταση δε, σφυρηλατείται και η θεσμική ικανότητα του κάθε τόπου. Ικανότητα που έχει να κάνει με τη προώθηση και στήριξη διαδικασιών και με την ανάδειξη κάποιας νέας μορφής κοινωνικής βάσης. Μίας βάσης που να αντανακλά την ποικιλία και τη διαφορετικότητα, που να παρέχει ένα αναγνωρίσιμο και αποδεκτό υπόβαθρο συμμετοχής και διαλόγου για τον επιμερισμό των προβλημάτων, την ανάπτυξη και προώθηση κοινών αποθεμάτων, την ενθάρρυνση της αξιοπιστίας, τη συγκρότηση συμμαχιών, την απόκριση στα προβλήματα, τη συμβολή στη δημοκρατική προβληματική και στη δημιουργία των πρωταρχικών συνθηκών για συλλογική δράση. Τα προαναφερθέντα σε συνδυασμό με κάποια καινοτόμα σχέδια εισάγουν αναμφίβολα μία νέα οπτική στην όλη προβληματική του σχεδιασμού.

Πολλές πρωτοβουλίες έχουν αναληφθεί για τον καλύτερο συγχρωτισμό πολιτικών, σχεδίων και δράσεων. Τα προβλήματα όμως παραμένουν. Σχεδόν όλες οι πρωτοβουλίες

έχουν ως αφετηρία μία συγκεκριμένη οπτική (χωρική, οικονομική, κοινωνική). Ο πολεοδόμος προσπαθεί να "σπρώξει" τους δικούς του στόχους και συχνά αποδέχεται λίγο 'γυάλισμα' από άλλους περιοχές. Συμπερασματικά, για να αντιμετωπίσουμε αυτές τις προκλήσεις θα πρέπει να μετακινηθούμε από τη ιδέα της κυβέρνησης ως "mobilizator" του δημόσιου τομέα σε στην ιδέα της διακυβέρνησης που υπνοοεί την ικανότητα ενθάρρυνσης της αναζήτησης για διαφορετικές χωρικά λύσεις μέσω της κινητοποίησης ενός ευρύτατου φάσματος παραγόντων.

Προϋποθέσεις

Όντας στη αρχή της διαδικασίας απαιτείται ως ελάχιστη προϋπόθεση από του εμπλεκόμενους παράγοντες στο σχεδιασμό να επιλύσουν πρώτα τα προβλήματα μέσω αλληλοσχετιζόμενων διαδικασιών. Η προϋπόθεση αυτή σημαίνει το να αφήνεις τον άλλο να έχει το λόγο στο πεδίο της πολιτικής σου. Αυτό αποτελεί ένα πολύ κρίσιμο στοιχείο για τις παραδοσιακές δομές. Προϋπόθεση είναι ακόμα η αποδοχή αποφάσεων που λαμβάνονται μέσω ενός οργανωτικού δικτύου και αποφάσεων που έχουν και ως αφετηρία μία γενική πολιτική. Ειδική προϋπόθεση είναι ακόμα η επιδίωξη της επί ίσοις όροις συνεργασία (σε διαφορετικά επίπεδα) μεταξύ δημοσίων παραγόντων, πολιτικών, ιδιωτικού τομέα και πολιτών. Προϋπόθεση που απαιτεί μία καθαρή εικόνα του "εντολοδόχου" και της κατανομής των ευθυνών στην όλη διαδικασία, ενώ το τελικό αποτέλεσμα πρέπει να είναι αναμφίβολα συναινετικό (ή μερικώς συναινετικό) και να ικανοποιεί τους παράγοντες που συμμετέχουν. Οι παράγοντες πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να φέρουν τη συμφωνία/διαφωνία ενώπιον των τυπικών θεσμών (δημαρχείο, βουλή). Πρέπει να δημιουργηθούν επίσης οι κατάλληλες συνθήκες ώστε η συμμετοχή των βασικών παραγόντων στο σχεδιασμό να είναι πιο εντατική από ότι σε κανονικές διαδικασίες. Η διαμόρφωση "forums" για δημιουργία και συζήτηση ενισχύει την ιδέα της πολιτικής. Τέλος, η διαδικασία πρέπει να μορφοποιηθεί κατά τέτοιο τρόπο που να μην αποκλείονται ή να επικυριαρχούνται οι απλοί πολίτες και τα αδύναμα κοινωνικά στρώματα.